

Anàlisi contrastiva entre el català i el portuguès brasiler: el verb

Autor: Adrià Martínez Sánchez

Treball Final de Màster

Tutor: Francesc Roca Urgell

Ensenyament de Català i Espanyol com a Segones Llengües

Universitat de Girona – juny 2019

Índex de continguts

1. Introducció	1
2. Marc teòric	3
3. Les llengües romàniques: el portuguès i el català	5
3.1. La llengua portuguesa	5
3.2. La llengua catalana	8
4. Diferències entre el portuguès brasiler i el català: els verbs	10
4.1. Morfologia flexiva.....	10
4.1.1. La persona i el nombre	10
4.1.2. Alternança de la vocal radical.....	14
4.1.3. El passat perifràstic d'indicatiu	16
4.1.4. Els verbs incoatius	18
4.1.5. El futur de subjuntiu	20
4.1.6. Els auxiliars dels verbs compostos.....	21
4.1.7. El participi.....	22
4.1.8. Canvis de conjugació	26
4.1.9. Els verbs reflexius	28
4.2. Sintaxi	30
4.2.1. Les perífrasis.....	30
4.2.2. Les oracions existencials.....	32
4.3. Semàntica	34
4.3.1. <i>Anar o venir</i>	34
4.3.2. <i>Ser o estar</i>	36
5. Conclusió	40
6. Índex de taules	41
7. Índex de sigles i abreviatures	42
8. Referències bibliogràfiques	43

1. Introducció

A Catalunya cada any arriben centenars de milers d'immigrants que s'han d'incorporar a la societat que els acull i on viuen i treballen. Per tal d'integrar-se satisfactòriament, és necessari que aprenguin català i castellà per poder-se comunicar amb els seus conciutadans, ja sigui a l'escola, al supermercat o a la feina.

L'origen d'aquests immigrants és molt variat i comprèn àrees d'arreu del món. Un col·lectiu important d'immigrants és el lusòfon, que segons l'Idescat (2017) comprèn més de 30.000 persones, provinents de Portugal, Brasil i altres països on es parla portuguès.

Aquest col·lectiu, igual que qualsevol altre, necessita aprendre les dues llengües més parlades a Catalunya per fer vida normal. Des del punt de vista de la integració lingüística, si sabem com és la seua llengua i la comparem amb la nostra, podrem ajudar-los més fàcilment a aprendre català i castellà, atès que podrem entendre per què cometen un error i serà més fàcil ajudar-los a superar-lo i a avançar en el coneixement de la nova llengua. En aquest treball ens adrecem a aquest punt pel que fa a l'adquisició del català com a segona llengua.

El català i el portuguès són dues llengües germanes, atès que provenen del llatí, cosa que significa que als lusòfons els pot resultar més fàcil adquirir la nostra llengua que no pas a parlants de llengües més allunyades tipològicament. No hem d'oblidar, però, que també hi ha diferències molt rellevants, que són les que distingeixen les diferents llengües romàniques. En aquest treball compararem les gramàtiques del portuguès i del català per poder identificar les diferències i, a partir d'això, predir quins són els errors que poden cometre els lusòfons a l'hora de parlar català. Donat que en portuguès hi ha dos estàndards (portuguès europeu i portuguès brasiler), hem decidit que tractarem el brasiler perquè és el país lusòfon amb més immigrants a Catalunya i és la varietat més utilitzada al món.

Fins ara, s'han comparat una infinitat de llengües diferents, com ara el castellà i el portuguès, o el català i el castellà. No obstant això, avui dia encara no s'ha fet una anàlisi contrastiva entre el català i el portuguès. Aquest és un motiu més pel qual hem decidit comparar aquestes dues llengües.

Les persones lusòfones –igual que en qualsevol procés d'aprenentatge d'una segona llengua (L2)– cometen una sèrie d'errors quan aprenen a parlar català

perquè usen regles pròpies del català i del portuguès, un sistema lingüístic que els experts anomenen *interllengua*. Així, doncs, l'objectiu del nostre treball és predir quins són els errors que els alumnes lusòfons cometem en la seua interllengua i explicar, a través de les gramàtiques dels dos idiomes, per què ho fan.

Per dur a terme aquest treball, hem pres com a referència el llibre de Ramón de Andrés Díaz *Gramática comparada de las lenguas ibéricas* (2013). En aquesta publicació es presenten les diferents llengües que geogràficament conformen la península Ibèrica: el galaicoportuguès (gallec i portuguès), l'asturleonès (asturià i mirandes), el castellà, el basc, l'aragonès, el català i l'occità (aranès). L'autor compara la gramàtica de les diferents llengües i, atès que es parla –entre altres llengües– del català i el portuguès, hem decidit utilitzar com a referència aquest llibre, centrant-nos en les llengües que ens concerneixen.

Analitzar totes les diferències entre ambdues llengües supera amb escreix els límits d'aquest treball. Per això, hem decidit centrar-nos en el verb, atenent tant a qüestions morfològiques, com sintàctiques i semàntiques. En primer lloc, comentarem la morfologia flexiva, és a dir, els canvis que es produeixen en el verb sense alterar-ne la categoria gramatical. A continuació, entrarem en alguns aspectes sintàctics, concretament en les perífrasis i en les oracions existencials. Finalment, analitzarem la semàntica d'alguns verbs que tenen significats i usos diferents en cada llengua.

En el nostre treball, hem seguit la mateixa estructura per presentar tots els aspectes gramaticals. En primer lloc, exposem la teoria del punt lingüístic que estem tractat i, a continuació, elaborem una predicció d'errors a partir del que hem explicat. Per il·lustrar-ho millor, ajuntem una sèrie d'exemples en cada apartat (tots d'elaboració pròpia). Finalment, expliquem per què podem esperar uns errors determinats. Amb tot, l'objectiu és recollir i comentar estructures gramaticals que podrien donar lloc a confusions quan s'adquireix el català com a segona llengua. Com que es tracta d'un treball comparativista de caràcter especulatiu, caldria comprovar-ho amb estudis experimentals en què s'analitzi el català com a L2 d'aprenents que tenen el portuguès brasiler com a L1.

2. Marc teòric

Les persones sempre hem tingut interès en l'aprenentatge d'altres llengües per diferents motius, com ara socials, polítics o econòmics. Aquests altres idiomes que aprenem s'anomenen L2, en contraposició amb la llengua materna –o llengües maternes– anomenada L1. El coneixement d'L2 permet a les persones entrar a una comunitat lingüística diferent de la seua.

El procés per aprendre una llengua és llarg i varia en funció de la distància lingüística que hi ha entre la nostra L1 i l'L2. Aquest procés s'anomena *interllengua* i Santos Gargallo (1993, p. 17) la defineix com a “sistema lingüístic que usa l'alumne per comunicar-se i que conté regles de la L2, així com regles de la llengua nativa i d'altres que no pertanyen ni a la primera ni a la segona i que són pròpiament idiosincràtiques”. Per tant, la interllengua és un “sistema” propi de cadascú i que és diferent en cada persona per diferents motius, com ara perquè tenim diferents maneres de processar el llenguatge o perquè hem estat més o menys exposats a una llengua.

Atès que la nostra interllengua es basa en la llengua materna i en la llengua que aprenem, és normal que utilitzem regles pròpies de l'L1 quan parlem l'L2. Aquesta desviació de la norma s'anomena *interferència* i Santos Gargallo (1993, p. 79) la defineix com a “fenomen que es produeix quan un individu empra en una llengua meta un tret fonètic, lèxic, morfològic o sintàctic característic de la seua llengua nativa”. Aquest tipus d'error pot ser comú en alumnes que tenen la mateixa llengua materna. Tot i això, no és extensible a tothom que tingui l'L1 perquè, de la mateixa manera que dèiem amb la interllengua, cadascú té un sistema propi. Per tant, no podem generalitzar una interferència a un grup homogeni de parlants de la mateixa L1.

Si ens remuntem al segle XX, trobem els primers lingüistes que parlaven de contrastar dues llengües. El primer va ser el lingüista Charles Fries, el qual va publicar el primer manual d'anglès com a L2. Segons ell, els materials didàctics poden ser més eficaços si estan basats en “una descripció científica de la llengua que s'aprèn” (1945, p. 9).

Anys més tard apareix el primer lingüista que fa una anàlisi contrastiva: Robert Lado. Fill d'immigrants espanyols, va néixer a Florida i no va aprendre anglès fins als 21

anys. Després d'aprendre una L2 es va interessar en el procés d'adquisició de segones llengües. Aleshores, basant-se en Fries, va crear Spoken English Textbooks per aprendre a parlar anglès com a L2. Després, juntament amb Fries, va publicar el llibre *Linguística contrastiva, lenguas y culturas* (1957), el qual va ser la primera anàlisi descriptiva entre dues llengües. Per als dos lingüistes, és important comparar les llengües per elaborar materials didàctics. Gràcies a això, es poden obtenir millors resultats en l'aprenentatge.

A partir del mètode que van utilitzar Fries i Lado durem a terme l'anàlisi contrastiva entre el català i el portuguès, en què estudiarem les dues llengües i identificarem les similituds i, sobretot, les diferències. Com que l'anàlisi contrastiva de dos idiomes comprèn tota la gramàtica, hem decidit centrar-nos en el verb, el qual representa una petita part de tot el conjunt. No obstant això, hi ha força aspectes diferents entre elles i les comentarem detalladament amb exemples.

Per fer l'anàlisi contrastiva entre català i portuguès, hem seguit l'estructura següent:

1. Identificació del problema.
2. Descripció en cada llengua: fem una explicació de l'aspecte gramatical que estem tractant en català i en portuguès.
3. Comparació entre les llengües: posem el focus en l'aspecte gramatical que és diferent en cada llengua i analitzem les similituds i diferències. Per ajudar a entendre, utilitzem exemples.
4. Predicció de l'error: a partir de la descripció i de la comparació entre el català i el portuguès, fem una suposició dels errors que podem esperar. Prenent com a model les regles de la L1, establim quina lògica aplicarà l'aprenent a l'hora de produir en la L2. Per a això, elaborem una sèrie d'exemples que ens permetin veure els possibles errors que poden cometre.
5. Explicació de l'error: a partir dels exemples que hem proposat en la predicció d'errors, n'expliquem el motiu i ho relacionem amb la teoria que prèviament hem desenvolupat.

3. Les llengües romàniques: el portuguès i el català

3.1. La llengua portuguesa

El portuguès és una llengua romànica occidental parlada a Europa, Amèrica, Àfrica i Àsia. És oficial a nou països (Portugal, Brasil, Cap Verd, Guinea-Bissau, Guinea Equatorial, São Tomé i Príncipe, Angola, Moçambic i Timor Est), a la ciutat xinesa de Macau i a la Unió Europea, ja que Portugal en forma part. A més, també hi ha comunitats portugueses en antigues colònies, com ara a Goa (Índia) o a Malaca (Indonèsia).

Països on el portuguès és llengua oficial (Translations, 2017)

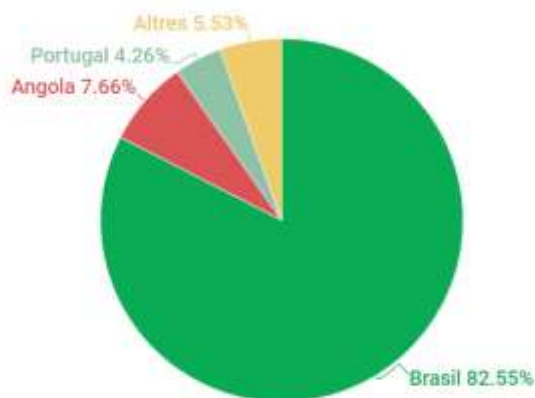
Lingüísticament parlant, el portuguès és una llengua iberoromànica, juntament amb l'asturleonès o el castellà. Aquestes llengües es classifiquen dins el mateix grup perquè tenen moltes característiques en comú. Per exemple, les llengües iberoromàniques no disposen de les formes adverbials llatines *ibi* o *inde*, les quals han evolucionat en català als pronoms *hi* o *en*, o bé els grups llatins *cl*, *fl* i *pl* han donat lloc a *//*–en castellà i en asturleonès– o *ch*–en galaicoportuguès.

El portuguès es va originar a partir del llatí parlat a la part occidental de la península Ibèrica, però actualment és present a quatre continents, atès que l'Imperi Portuguès va estendre l'idioma arreu del món durant cinc segles, des del s. XV fins al s. XX. Actualment hi ha més de 220 milions de parlants nadius de portuguès (Eberhard, Simons, & Fennig, 2019), cosa que la converteix en la sisena llengua (en nombre de parlants com a L1) més parlada del món, per darrere del xinès mandarí, l'espanyol, l'anglès, l'hindi i el bengalí. Si a més sumem els parlants que la tenen com a L2, hi ha prop de 234,2 milions de parlants (Eberhard, Simons, & Fennig, 2019), cosa que la situa com la novena llengua més parlada del món.

El portuguès presenta dos estàndards: el portuguès europeu (PE) –també conegut com a portuguès lusità o de Portugal– i el portuguès brasiler (PB) –també conegut com a portuguès americà o del Brasil–. D'una banda, el PE està regulat per

l'Acadèmia de les Ciències de Lisboa (Academia das Ciências de Lisboa, en portuguès) i és l'estàndard que s'utilitza en tots els països lusòfons, tret del Brasil. De l'altra, el PB està regulat per l'Acadèmia Brasileira de Lletres (Academia Brasileira de Letras, en portuguès) i és l'estàndard que s'utilitza al Brasil.

Si tenim en compte el nombre de parlants, el PE és utilitzat pel 17,45 % dels

Percentatge de lusòfons per països al món (Ethnologue, 2018)

lusòfons i el PB, el 82,55 %. Per aquest motiu, el nostre treball comparà el català amb l'estàndard del Brasil, que és la varietat més utilitzada al món. A més a més, els lusòfons a Catalunya provenen majoritàriament del Brasil; el 2017 a Catalunya hi havia 17.702 brasilers en front dels 12.022 portuguesos (Institut d'Estadística de Catalunya, 2017).

Portuguès europeu vs portuguès brasiler

El portuguès europeu i el portuguès brasiler són les dues varietats principals del portuguès. Entre les dues varietats, hi ha diferències fonètiques, d'accentuació, lèxiques i morfosintàctiques, i algunes d'aquestes són les següents:

Fonètica

La principal diferència fonètica entre les dues varietats és el timbre de les vocals. D'una banda, en PE una vocal davant d'una consonant nasal seguida d'una altra vocal (V+nasal+V) es pronunciarà, generalment, oberta [ɔ]. De l'altra, en PB aquesta vocal es nasalitza. Per exemple: podem veure que en els casos següents la vocal *o* s'escriu amb accent agut (*ó*) i es pronuncia [ɔ] en PE i s'escriu amb accent circumflex (*ô*) i es pronuncia [õ] en PB.

- Portuguès europeu: António, cómodo, económico, Mónica
- Portuguès brasiler: Antônio, cômodo, econômico, Mônica

Lèxiques

L'altra característica diferent entre PE i PB és el lèxic. Dins d'aquest apartat, podem trobar dos tipus de parelles de paraules diferents.

- Parelles de paraules amb el mateix origen etimològic. Aquest grup de paraules es caracteritza per petits canvis de fonemes o de tonicitat entre les dues varietats. Per exemple:

- aterrar (PE) / aterrissar (PB) – “aterrar”
- caminhão (PE) / caminhão (PB) – “camió”
- dezasseis (PE) / dezesseis (PB) – “setze”
- electrão (PE) / elétron (PB) – “electró”
- golo (PE) / gol (PB) – “gol”
- íman (PE) / imã (PB) – “imant”
- orégão (PE) / orégano (PB) – “orenga”
- registro (PE) / registro (PB) – “registre”

- Parelles de paraules d'origen etimològic diferent.

- autocarro (PE) / ônibus (PB) – “autobús”
- chávena (PE) / xícara (PB) – “tassa”
- ecrã (PE) / tela (PB) – “pantalla”
- frigorífico (PE) / geladeira (PB) – “nevera”
- gelado (PE) / sorvete (PB) – “gelat”
- guarda-redes (PE) / goleiro (PB) – “porter”
- rebuçado (PE) / bala (PB) – “caramel”
- telemóvel (PE) / celular (PB) – “mòbil”

3.2. La llengua catalana

El català és una llengua romànica occidental parlada a Andorra, Espanya (a Catalunya, les Illes Balears, el País Valencià, la zona oriental de l'Aragó –anomenada Franja de Ponent– i Múrcia –a la comarca del Carxe–), França (a la Catalunya Nord) i Itàlia (a la ciutat sarda de l'Alguer). L'únic país on el català és llengua oficial és Andorra, però també és oficial, juntament amb el castellà, a Catalunya –on també és oficial l'aranès–, les Illes Balears i el País Valencià. El conjunt de tots els territoris de parla catalana s'anomena Països Catalans.

Des del punt de vista lingüístic, el català forma part de les llengües occitanoromàniques, juntament amb l'occità, les quals es consideren un continuum

Territoris on es parla català (Badia Pujol, 2018)

entre les llengües iberoromàniques i les gal·loromàniques. Tot i això, hi ha alguns lingüistes que posen en dubte l'existència d'aquest grup de llengües, donat que creuen que el català s'hauria d'incloure en les llengües iberoromàniques i l'occità en les gal·loromàniques. Per exemple, Amado Alonso (1951, p. 101) afirmava que el català és una llengua iberoromànica perquè és una llengua romànica de substrat ibèric i, alhora, és una “llengua romànica enclavada a

Ibèria”¹. Aquesta classificació, però, comportaria que el català i l'occità estiguessin en grups diferents, encara que totes dues llengües tenen el mateix origen i el grau d'intel·ligibilitat és molt alt. En un principi, el català i l'occità eren llengües molt similars i alguns experts diuen que podien haver estat dialectes de la mateixa llengua, però amb el pas dels anys les llengües van anar evolucionant i distanciant-se. A partir del s. XI, el català es va anar estenent cap al sud-est de la península Ibèrica i cap a altres indrets per l'expansió de la Corona d'Aragó. Gràcies a aquest

¹ Traducció pròpia: “llengua romance enclavada en Iberia”

fet, el català es parlava a València, les Balears, Sardenya o Grècia, però en aquest darrer país no va aconseguir arrelar.

Pel que fa al nombre de parlants, el 2018 hi havia 10.048.969 parlants als Països Catalans (Idescat), xifra que significa que el 68,65 % de la població total d'aquesta zona el parla. A Catalunya 6.027.006 de persones parlen català, la qual cosa representa el 80,40 % de la població catalana.

En català, igual que en portuguès, existeixen dos estàndards oficials: el regulat per l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), que és vàlid per a tots els Països Catalans, i el regulat per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), que és vàlid per al País Valencià. Encara que hi hagi dos estàndards diferents, tots dos es basen en l'ortografia de Pompeu Fabra, però l'AVL l'adapta als dialectes valencians. De l'altra, a les Illes Balears i a l'Alguer, encara que no tenen un estàndard propi, usen un estàndard adaptat a cada varietat.

4. Diferències entre el portuguès brasiler i el català: els verbs

El portuguès –en el nostre cas, el brasiler– i el català, tal com hem explicat, són llengües romàniques i, per tant, comparteixen molts trets en comú. Tanmateix, les diferències, tot i ser ínfimes si les comparem amb llengües no romàniques, existeixen. La llista dels trets distintius és molt extensa i, per aquest motiu, hem decidit fixar-nos únicament en els verbs, des de la morfologia flexiva fins a la sintaxi o la semàntica.

4.1. Morfologia flexiva

La morfologia flexiva és la part de la gramàtica que estudia els canvis que es produeixen en el verb sense alterar-ne la categoria gramatical.

Morfològicament parlant, en llengües com el portuguès i el català el verb està compost per un “radical al qual es poden afegir marques flexives que poden correspondre a les propietats gramaticals de la persona, el nombre, el temps, l'aspecte, el mode i la conjugació” (IEC, 2018, §5.1). Si prenem com a exemple la forma verbal *cantarem* (1 pl futur d'indicatiu), podem segmentar-la de la manera següent:

CANT-	-A-	-RE-	-M
radical	morfema de conjugació	morfema de temps/aspecte/ mode	morfema de persona/nombre

En aquest apartat, analitzarem els morfemes que es poden afegir al radical del verb: morfema de conjugació, de temps, aspecte i mode, i de persona.

4.1.1. La persona i el nombre

Les marques de *persona i nombre* són morfemes verbals que marquen la concordança amb el subjecte. En les llengües romàniques, hi ha sis morfemes de persona i nombre, que reflecteixen les tres persones gramaticals i el nombre singular i plural, i es corresponen amb els pronoms personals que apareixen a la TAULA 1 (en català) i a la TAULA 2 (en portuguès).

Taula 1 Els pronoms personals en català

		Persona		
		Primera	Segona	Tercera
Nombre	Singular	jo	tu	ell/ella
	Plural	nosaltres	vosaltres	ells/elles

Taula 2 Els pronoms personals en portuguès

		Persona		
		Primera	Segona	Tercera
Nombre	Singular	eu	tu	ele/ela
	Plural	nós	vós	eles/elas

En català, a més dels pronoms personals que hi ha a la TAULA 1, també tenim les formes *vostè* i *vostès*, que corresponen a la segona persona i que indiquen cortesia, però concorden amb el verb en tercera persona, és a dir, els morfemes implicats són els de tercera persona. El pronom *vós* també és un pronom de cortesia, però correspon i concorda amb la segona persona, a diferència de *vostè* i *vostès*. Això no obstant, no hi incloem aquests pronoms, atès que no tenen morfologia verbal pròpia.

Tot i que les llengües romàniques tenen aquestes sis pronoms, en algunes com el portuguès la forma *vós* (segona del plural) ha caigut en desús en la llengua oral i només apareix en textos literaris o litúrgics. A més a més, el pronom *tu* només té un ús limitat en algunes regions del Brasil. En aquests dos casos, el PB ha substituït aquestes formes per *você* i *vocês*, que antigament eren les formes de cortesia, i que utilitzen els morfemes de tercera persona. Actualment, *você* i *vocês* són les formes que s'utilitzen en els tractaments informals, mentre que *o senhor* i *a senhora* –amb les seves formes en plural– són les formes de tractament formal (literalment, “el senyor”, “la senyora”). A aquests dos pronoms, també hi podríem afegir *a gente*,

que en llengua parlada es refereix a la primera persona del plural i que utilitza el morfema de tercera persona del singular.

En PB estàndard només hi ha dos morfemes de persona: per a la primera persona i per a la tercera persona. El de segona persona ha caigut en desús –tret d’algunes regions– en favor de la tercera persona. A més, si tenim en compte que en la llengua parlada a *gente* s'utilitza per a la primera persona del plural, podem dir que en portuguès brasiler col·loquial només hi ha tres morfemes de persona.

Si prenem com a referència els morfemes de persona i de nombre del present d'indicatiu de la primera conjugació, podem observar les diferències entre totes dues llengües, les quals es mostren a la TAULA 3.

Taula 3 Morfemes de persona i de nombre del present d'indicatiu

	Català	PB
1a pers. sing.	-o	-o
2a pers. sing. inform.	-es	-a
2a pers. sing. form.	-a	-a
3a pers. sing.	-a	-a
1a pers. pl. inform.	-em	-amos
1a pers. pl. form.	-em	-a
2a pers. pl. inform.	-eu	-am
2a pers. pl. form.	-en	-am
3a pers. pl.	-en	-am

A la TAULA 4 podem veure les diferències entre el present d'indicatiu en un verb regular com ara *cantar* en català, en portuguès brasiler estàndard (PBE) i en portuguès brasiler col·loquial (PBC).

Taula 4 El present d'indicatiu

Català	PBE	PBC
jo canto	eu canto	
tu cantes	você canta	
vostè canta	o senhor/a senhora canta	
ell/ella canta	ele/ela canta	
nosaltres cantem	nós cantamos	a gente canta
vosaltres canteu	vocês cantam	
vostès canten	os senhores/as senhoras cantam	
ells/elles canten	eles/elas cantam	

Predicció d'errors

La diferència en el nombre de morfemes en les dues llengües ens pot dur a pensar que els lusòfons podrien tenir problemes amb les diferents persones del verb. D'una banda, el català té sis formes diferents i el PBE en té quatre (o tres en PBC). Per aquest motiu, podem esperar que un lusòfon digui les frases següents per la confusió de morfemes de segona i tercera persona.

- Confusió de morfemes de segona i tercera persona.
 - (1) *(Tu) *vo/* que et porti aigua?
 - (2) *(Vosaltres) *saben* que és possible obtenir el permís d'aquesta manera?
 - (3) *Els arbres *creixem* tot i la manca de pluja.
 - (4) *Els nostres fills *juguem* al parc.
- Confusió de l'expressió *la gent* per referir-se a *nosaltres* com a conseqüència de l'existència d'una forma *a gente* equivalent a un pronom de 1 pers. pl. en PBC.

(5) #La gent *coneix* el director de l'empresa.

(6) #Què us sembla si la gent *va* aquesta nit a casa meua?

Als exemples (1)-(2) l'alumne lusòfon podria confondre els morfemes de segona i tercera persona, donat que en portuguès tenen la mateixa forma. Per això, podria utilitzar amb el pronom *tu* un verb en tercera persona del singular en lloc d'emprar la segona persona del singular: *tu *vol*.

Als exemples (3) i (4), observem que l'alumne assimila la forma de la 1a pl. del pr. ind. -m del català amb la 3a pl. del pr. ind. del portuguès. Morfològicament, en català *creixem* -1a pl.- té la mateixa forma que en portuguès *crecem* -3a pl.-. A més, també podríem esperar un canvi en la síl·laba tònica, donat que en català *creixem* és aguda i *crecem* és plana; per tant, l'alumne lusòfon podria pronunciar "créixem".

D'altra banda, en els exemples (5) i (6) l'aprenent podria utilitzar una forma errònia, no tant per la falta de concordança entre el verb i el subjecte, sinó per la utilització d'un pronom (la gent) que no té el mateix valor que en portuguès. La versió correcta d'aquestes oracions seria "Nosaltres coneixem el director de l'empresa" per a (5) i "Què us sembla si anem aquesta nit a casa meua" per a (6).

A més, cal afegir que en PBC els pronoms personals tòpics apareixen més freqüentment que en català, és a dir, tendeixen a expressar el subjecte pronominal. Per tant, en els exemples (1) i (2) seria bastant probable que utilitzessin els pronoms entre parèntesis.

4.1.2. Alternança de la vocal radical

En les llengües romàniques de vegades hi ha variacions en la vocal del radical. El català i el PB no són una excepció i també es produeixen, sobretot alternant e/i i o/u.

En català, els verbs que presenten alternances vocàliques en el radical són els següents:

- *Tenir* i *venir*. La vocal radical -e- esdevé *i* en la 1a pers. sing. del present d'indicatiu (*tinc*, *vinc*) i totes les formes del present de subjuntiu (*tingui*, *vingui*...), imperfet de subjuntiu (*tingués*, *vingués*...), futur (*tindrà*, *vindrà*...) i condicional (*tindria*, *vindria*...).

- *Ser*. La vocal radical –e– esdevé *i* en el present de subjuntiu (*sigui, siguis...*) i participi (*sigut*).
- *Poder* i *voler*. La vocal radical –o– esdevé *u* en la 1a pers. sing. del present d'indicatiu (*puç, vull*) i totes les formes del present de subjuntiu (*pugui, vulgui...*).
- *Collir* (i *cosir, sortir...*). La vocal radical –o– esdevé *u* si l'accent tònic recau en el radical (*cullo, culls, cullen, culli, cullis, cullin*).

En els dos últims punts, fonèticament només afecta als dialectes orientals –tret del mallorquí– perquè la *o* es redueix a [u] en posicions àtones.

Els verbs del PB que presenten alternances vocàliques en el radical són els següents:

- *Agredir*. La vocal radical –e– esdevé *i* si l'accent tònic recau en el radical (*agrido, agride, agridem, agrida, agridam*).
- *Servir* (i *sentir, ferir, seguir...*). La vocal radical –e– esdevé *i* en la 1a pers. sing. del present d'indicatiu (*sirvo*) i en totes les formes del present de subjuntiu (*sirva, sirvamos, sirvam*).
- *Frigir* (“fregir”). La vocal radical –i– esdevé *e* en les formes de 3a pers. del present d'indicatiu (*freges, fregem*).
- *Dormir*. La vocal radical –o– esdevé *u* en la 1a pers. sing. del present d'indicatiu (*durmo*) i en totes les formes del present de subjuntiu (*durma, durmamos, durmam*).
- *Fugir* (i tots els verbs amb *u* com a vocal radical i acabats en -ir). La vocal radical –u– esdevé *o* en les formes de 3a pers. del present d'indicatiu (*foges, fogem*).

Predicció d'errors

Com hem pogut observar, els verbs que presenten alternança de la vocal del radical són diferents en les dues llengües. D'una banda, en català hi ha els verbs model *tenir, ser, voler* i *collir* i, d'altra banda, en PB hi ha els verbs model *agredir, servir, frigir, dormir* i *fugir*. Per tant, no tenim cap verb amb alternança de la vocal radical que coincideixi. Aquest fet ens porta a pensar que els alumnes lusòfons poden tenir problemes a l'hora de conjuguar aquests verbs: o bé perquè alternen la vocal en un

verb que en català no canvia o bé perquè no alternen la vocal en un verb que sí canvia.

- Alternança de vocal radical en un verb que en català la vocal no canvia:

(7) *Sempre *durmo* vuit hores a la nit.

(pronunciant “dormo” com [ˈdurmu] en lloc de [ˈdɔrmu])

(8) *Si el criminal *foig* de la presó, la policia el detindrà.

(pronunciant “fuig” com [ˈfɔtʃ] en lloc de [ˈfutʃ])

- No alternança de vocal radical en un verb en què la vocal canvia en català:

(9) *Els agricultors *collen* les olives abans que arribin les ventades.

(10) *El director no *vendrà* llevat que sigui una urgència.

Per un costat, observem que en les oracions (7) i (8) el possible lusòfon ha dit **durmo* (en lloc de *dormo*) i **foig* (en lloc de *fuig*), calcant el paradigma verbal del portuguès. El possible parlant pot haver pensat que en català hi ha canvi de la vocal del radical en els verbs *dormir* i *fugir* perquè en portuguès sí que es produeix.

Per l'altre, l'alumne lusòfon podria dir les oracions (9) i (10) pensant que el verb és regular, atès que en portuguès ho és. Per tant, desconeix el canvi de radical que sí que es produeix en els verbs *collir* i *venir* en català.

4.1.3. El passat perifràstic d'indicatiu

En català existeixen dos paradigmes per expressar el passat d'indicatiu: el passat simple i el passat perifràstic. El primer té actualment molt poc ús i només s'utilitza en la llengua literària, mentre que el segon s'utilitza en la llengua escrita i oral en tot el domini lingüístic, tret d'algunes zones de València, Elx i Eivissa (on s'utilitza el passat simple).

En portuguès, en canvi, només té un paradigma per expressar el passat d'indicatiu i és el pretèrit perfet.

A la TAULA 5 es mostren els dos models de passat del català i el model de passat del portuguès amb el verb *cantar* com a exemple.

Taula 5 El passat

Català		PB
Passat simple	Passat perifràstic	Passat
jo cantí	jo vaig cantar	eu cantei
tu cantares	tu vas cantar	você cantou
ell cantà	ell va cantar	ele cantou
nosaltres cantàrem	nosaltres vam cantar	nós cantamos
vosaltres cantàreu	vosaltres vau cantar	vocês cantaram
ells cantaren	ells van cantar	eles cantaram

El passat simple del català i el passat del portuguès tenen el mateix origen etimològic, mentre que el passat perifràstic es forma a partir de l'auxiliar *va* i l'infinitiu del verb. Aquest paradigma d'expressar el passat és únic dins de les llengües romàniques.

En portuguès hi ha una perífrasi verbal que coincideix en forma amb el passat perifràstic del català, la qual és la perífrasi d'imminència. Es forma mitjançant el verb *ir* conjugat seguit d'infinitiu. En català no existeix aquesta perífrasi, sinó que ho expressem amb el futur simple. A la TAULA 6 podem observar com es forma aquesta perífrasi.

Taula 6 La perífrasi d'imminència en portuguès

eu vou cantar
você vai cantar
ele vai cantar
nós vamos cantar
vocês vão cantar
eles vão cantar

Predicció d'errors

Tal com veiem comparant la TAULA 5 i la TAULA 6, l'estructura és la mateixa. Per tant, això ens duu a pensar que els alumnes lusòfons poden confondre el passat perifràstic en català amb un futur inexistent en català, per influència de la seua llengua materna. Veient aquesta similitud podem esperar que un lusòfon digui les oracions següents:

(11)*La Laia es *va casar* amb el Joan el cap de setmana que ve.

(12)*Demà *van organitzar* les reunions previstes per a l'abril.

L'aprenent brasiler utilitza el passat perifràstic a (11) i (12) amb la intenció d'expressar el futur, quan, en realitat, està indicant passat. La similitud del català *es va casar* (passat) amb el portuguès *vai casar* (futur) confon el mateix parlant. La solució seria Aquesta confusió també pot portar problemes amb la comprensió, atès que l'alumne pot interpretar que l'emissor expressa una oració en passat i ell la poden interpretar com a futur.

4.1.4. Els verbs incoatius

Els verbs en català, igual que en portuguès, es distribueixen en tres conjugacions diferents segons la terminació de l'infinitiu. Pertanyen a la primera conjugació aquells verbs que acaben en *-ar*, els de la segona acaben en *-er* o *-re* (en portuguès, només *-er*) i els de la tercera acaben en *-ir*.

Dins de la tercera conjugació, en català hi ha dos tipus de verbs –els purs i els incoatius– i el model de conjugació és lleugerament diferent. En portuguès, en canvi, només existeix un model per a la tercera conjugació.

Els verbs incoatius segueixen el mateix model que els verbs purs, però s'afegeix l'increment *-eix-* i apareix després del radical en les formes sense vocal temàtica. A la TAULA 7 podem veure la conjugació en present d'indicatiu dels verbs *dormir* (pur) i *partir* (incoatiu) en català comparat amb la conjugació del verb *partir* en portuguès.

Taula 7 El present d'indicatiu de la tercera conjugació

Català		PB
<i>dormir</i>	<i>partir</i>	<i>partir</i>
jo dormo	jo parte <u>ixo</u>	eu parto
tu dorms	tu parte <u>ixes</u>	você parte
ell dorm	ell parte <u>ix</u>	ele parte
nosaltres dormim	nosaltres partim	nós partimos
vosaltres dormiu	vosaltres partiu	vocês partem
ells dormen	ells parte <u>ixen</u>	eles partem

Si ens fixem en el verb incoatiu de la TAULA 7, detectem que l'increment *-eix-* apareix en totes les persones del singular i en la 3a del plural. Aquest increment no apareix en el verb pur del català (*dormir*) ni en cap verb de la tercera conjugació del portuguès.

Predicció d'errors

L'aparició de l'increment *-eix-* és imprevisible i això dificulta a l'alumne lusòfon saber quins verbs són purs i quins són incoatius en català. Per aquest motiu podem esperar que l'alumne no sempre conjugui correctament els verbs de tercera conjugació pel desconeixement de si es tracta incoatiu o pur. Per exemple, podem esperar que digui aquestes oracions:

(13)*Els bastonets *serven* per menjar la sopa.

(14)*L'aigua *bulleix* a 100°.

En el cas de (13) el parlant lusòfon suposa que el verb *servir* és pur com *dormir* i, per tant, no hi ha l'increment. Per tant, utilitza **serven* en lloc de *serveixen*, la forma correcta. D'altra banda, en l'exemple (14) l'alumne creu que *bullir* és un verb incoatiu i hi afegeix l'increment *-eix-*. És per aquest motiu que usa la forma **bulleix* en comptes de *bull*, la forma correcta.

4.1.5. El futur de subjuntiu

El futur de subjuntiu és un temps verbal existent en PB, però que en català no existeix i s'utilitzen altres formes del subjuntiu. Aquesta forma de subjuntiu expressa “accions acabades en el moment present o en el futur” (Duarte, 2005, p. 77) i en català, normalment, emprem el present o l'imperfet de subjuntiu. Podem veure aquest ús en els exemples següents:

En català:

(15) Quan *vagís* a Barcelona, visita la Sagrada Família.

En portuguès:

(16) Quando você *for* a Barcelona, visite a Sagrada Família.

La conjugació del futur de subjuntiu és molt semblant a l'infinitiu i de vegades els propis lusòfons confonen les dues formes en la seua pròpia llengua. “En molts verbs, la 3a persona [i la 1a] del singular del futur de subjuntiu [...] és formalment idèntica a l'infinitiu impersonal, cosa que genera freqüentment errors de conjugació” (Cipro Neto & Infante, 1998, p. 128). En la TAULA 8 podem apreciar la similitud del futur de subjuntiu i de l'infinitiu impersonal del verb *cantar*.

Taula 8 El futur de subjuntiu i l'infinitiu en portuguès

Futur de subjuntiu	Infinitiu
eu cantar	cantar
você cantar	
ele cantar	
nós cantarmos	
vocês cantarem	
eles cantarem	

Detectem que les formes en singular dels verbs regulars –com *cantar*– són idèntiques a l'infinitiu.

Predicció d'errors

El fet que en la mateixa llengua els lusòfons confonguin el futur de subjuntiu i l'infinitiu ens fa pensar que poden traslladar aquesta confusió a les altres llengües que estan aprenent, com és el català en el nostre cas. A causa del desconeixement de quina forma verbal estan utilitzant en la seua llengua podem esperar que diguin les oracions següents:

(17) *Quan *arribar* a casa, veuràs que no hi haurà ningú.

(18) *Si el president *prendre* les decisions correctes, no hi haurien protestes al carrer.

Tant a (17) com a (18) observem que l'alumne ha utilitzat les formes **arribar* i **prendre* (en infinitiu) en lloc de les formes correctes *arribis* i *prengué*s (present de subjuntiu i imperfet de subjuntiu, respectivament). Això es deu perquè en portuguès, en aquests dos casos, s'utilitza el futur de subjuntiu (*chegar* i *tomar*), formes morfològicament iguals que l'infinitiu. Com que l'alumne creu que en la seua llengua aquestes dues formes són infinitius, utilitza l'infinitiu en català.

4.1.6. Els auxiliars dels verbs compostos

Per expressar els diferents temps verbals, les llengües romàniques tenen formes simples, com ara en català *cantava* o *cantaria*, o bé formes compostes, com ara *he cantat* o *hagués cantat*. Per expressar els verbs compostos, en general, s'utilitza el verb auxiliar *haver* conjugat seguit del participi. Tanmateix, en el galaicoportuguès tendeixen més a usar el verb *ter* ("tenir") per formar els temps compostos, encara que *haver* existeix però no és gaire freqüent. Segons Bechara (Moderna Gramática Portuguesa, 2009, p. 191), la combinació del verb auxiliar *haver* amb el participi del verb principal és "rara". Per tant, podem dir que l'alumne lusòfon està més familiaritzat amb l'auxiliar *ter* que amb *haver*. Als exemples (19) i (20) podem veure la diferència en l'ús de l'auxiliar.

En català:

(19) És la primera vegada que visito Catalunya. No *havia* vingut abans.

En portuguès:

(20) É a primeira vez que eu visito a Catalunha. Não *tinha* vindo antes.

Tal com veiem en els exemples, el plusquamperfet d'indicatiu en portuguès és *tinha vindo*, amb l'auxiliar *ter*, mentre que en català és *havia vingut*, amb l'auxiliar *haver*.

Predicció d'errors

Atès que el portuguès usa sovint l'auxiliar *ter* per formar els temps compostos, podem pensar que a l'hora de parlar català l'alumne lusòfon podria traduir l'estructura pròpia del portuguès. Així, doncs, podem esperar que utilitzi el verb *tenir* per a aquests verbs:

(21) *Si *tinguessis* vingut, hauríem pogut anar a la platja.

(22) *Gràcies per *tenir* assistit a la inauguració!

El lusòfon podria pensar que, igual com passa en portuguès, l'estructura *haver* seguida de participi és estranya en català i no la utilitza. Per aquest motiu, l'alumne hauria optat per l'ús del verb *tenir* per expressar els verbs compostos a (21) i a (22). Per tant, la forma correcte seria "si haguessis vingut, hauríem pogut anar a la platja" i "gràcies per haver assistit a la inauguració!".

4.1.7. El participi

El participi és una forma verbal impersonal que es compon de l'arrel del verb i els morfemes que mostra la TAULA 9, en què comparem els participis de les tres conjugacions en català i en portuguès.

Taula 9 Els morfemes del participi

	Català	PB
1a conjugació	-at (cant <u>at</u>)	-ado (cant <u>ado</u>)
2a conjugació	-ut (per <u>du</u> t)	-ido (per <u>di</u> do)
3a conjugació	-it (dorm <u>it</u>)	-ido (dorm <u>id</u> o)

Examinant el morfema de cada conjugació, notem que el català en té tres de diferents (-at, -ut, -it) mentre que en català en té dos de diferents (-ado, -ido). De Andrés Díaz (2013, p. 528) comenta que en portuguès medieval els participis de la segona conjugació acabaven en *-udo*, com ara *perduto* ("perdut") o *creúdo* ("cregut"), però finalment van ser substituïts pel morfema *-ido*: *perdido*, *creído*.

Els morfemes que hem vist a la TAULA 9 s'afegeixen directament a l'arrel per formar un participi regular. Tanmateix, hi ha una sèrie de verbs irregulars presents tant en portuguès com en català. Per exemple, el participi del verb *escriure* –o *escrever* en portuguès– és *escrit* en català i *escrito* en portuguès. La majoria d'aquests participis irregulars coincideixen en totes dues llengües.

En les llengües ibèriques, molts dels participis irregulars van ser substituïts pels participis regulars. En canvi, “el català és la llengua ibèrica que conserva una mostra més gran d'aquests participis, un tret compartit amb les llengües de França i d'Itàlia” (De Andrés Díaz, 2013, p. 528). A la TAULA 10 tenim una llista de participis diferents en català i en portuguès.

Taula 10 Els participis irregulars del català

Infinitiu	Participi	
	Català	PB
absoldre / absolver	absolt	absolvido
admetre / admitir	admès	admitido
aprendre / aprender	après	aprendido
caure / cair	caigut	caído
córrer / correr	corregut	corrido
concloure / concluir	conclòs	concluído
coure / cozer	cuit / cogut	cozido
creure / crer	cregut	creído
dependre / depender	depès	dependido
dissoldre / dissolver	dissolt	dissolvido
doldre / doer	dolgut	doído
encendre / encender	encès	encendido
entendre / entender	entès	entendido
haver	hagut	havido
moldre / moer	molt	moído
ofendre / ofender	ofès	ofendido
plaire / prazer	plagut	prazido

prendre / prender	pres	prendido
pretendre / pretender	pretès	pretendido
resoldre / resolver	resolt	resolvido
riure / rir	rigut	rido
soler / soer	solgut	soído
sofrir	sofert	sofrido
tenir / ter	tingut	tido
treure / trazer	tret	trazido
valer	valgut	valido
viure / viver	viscut	vivido

A la TAULA 10 hi ha dos tipus de participis irregulars en català. D'una banda, hi ha els participis irregulars que s'han mantingut del llatí, com ara *admès* o *ofès*. De l'altra, hi ha participis amb un so velar $[-g]$ entre l'arrel i el morfema, com ara *valgut* o *rigut*. Quant al portuguès, el participi dels verbs és regular.

El cas de *coure* presenta dos tipus de participis: *cuit* és el participi –irregular– de *coure* quan significa “sotmetre a cocció” i *cogut* –regular– quan significa “produir coïssor” (Institut d'Estudis Catalans, 2018, §5.5.6). En portuguès el verb *cozer* tan sols té el participi regular *cozido* i només significa “sotmetre a cocció”, atès que *doer* té el significat de “produir coïssor”.

Predicció d'errors

Pel que fa al participi, observem que hi ha dues diferències principals. Per un costat, el nombre de morfemes del participi (3 en català i 2 en portuguès), i, per l'altre, el nombre més elevat de participis irregulars en català. Veient aquestes divergències, esperem que l'alumne lusòfon produeixi aquestes oracions:

- Utilització del morfema *-it* en els verbs de la segona conjugació:

(23)*El Joaquim ha *espremit* cinc taronges per fer suc.

(24)*La jugadora ha hagut d'abandonar el partit després d'haver-se *torcit* el peu.

(25) *Si hagués *sabit* fer l'equació, ho hauria pogut resoldre.

- Regularització dels participis irregulars:

(26) *El 74 % dels estudiants han estat *admetits*.

(27) *Els espectadors s'han *creït* la broma.

- Desconeixement de la diferència entre *cogut* i *cuit*.

(28) *En posar-me alcohol la ferida m'ha *cuit* força.

(29) *La carn ja està *coguda*. Tothom a taula!

En primer lloc, els exemples (23)-(25) mostren el desconeixement per part del lusòfon del morfema de participi de la segona conjugació en català. L'estudiant ha emprat erròniament les formes **espremit* (de *esprémer*), **torcit* (de *tòrcer*) i **sabit* (de *saber*), utilitzant el morfema de la tercera conjugació (igual que en portuguès). El morfema de participi d'aquestes formes, atès que són de la segona conjugació, és *-ut*, per tant, hauria de ser *espremut*, *torçut* i *sabut*.

En segon lloc, els exemples (26) i (27) ens indiquen que l'aprenent de català desconeix els participis irregulars. A partir de l'infinitiu *admetre* i *creure*, el lusòfon ha creat les formes regulars **admetits* i **creït* en lloc de *admesos* i *creguts*. Com que en la seua llengua materna aquests dos verbs tenen el participi regular (*admitidos* i *creído*), ha extrapolat el mateix al català. També podem esperar que l'alumne digui **admetuts* o **creüts* si sap que el morfema de participi dels verbs de la segona conjugació és *-ut*, encara que és igualment incorrecte.

Finalment, tal com hem explicat anteriorment, el verb *coure* presenta dos participis diferents. L'existència d'un sol participi en portuguès pot causar problemes en l'alumne lusòfon, atès que no sabia quan utilitzar un o l'altre. Per aquest motiu, podem esperar que l'alumne produeixi els exemples (28) i (29). En l'exemple (28), el significar de *coure* és "produir coïssor" i, per tant, el participi és *cogut*. En canvi, en l'exemple (29), el significat de *coure* és "sotmetre a cocció"; així doncs, el participi és *cuit*. En tots dos exemples observem que el participi és incorrecte.

4.1.8. Canvis de conjugació

La majoria de verbs del català i del PB coincideixen en la conjugació. Per exemple, *cantar* forma part de la primera, *córrer* / *córrer* de la segona i *dormir* de la tercera. Ara bé, tot i que la coincidència és gairebé total, hi ha una sèrie de verbs que tenen conjugacions diferents. La diferència es dona entre verbs de la segona i de la tercera conjugació. En la TAULA 11 podem veure verbs que en català són de la segona conjugació i en PB són de la tercera. En la TAULA 12 els verbs en català són de la tercera conjugació i en PB són de la segona.

Taula 11 Verbs de la 2a conj. en català i de la 3a en PB

Català	PB
admetre	admitir
concloure	concluir
confondre	confundir
emetre	emitir
permetre	permitir

Taula 12 Verbs de la 3a conj. en català i de la 2a en PB

Català	PB
adormir	adormecer
afavorir	favorecer
establir	estabelecer
obeir	obedecer
oferir	oferecer

La diferència en les conjugacions es deu a l'etimologia dels verbs. Els verbs de la TAULA 11 en llatí acabaven en *-ĕre*. Aquesta terminació ha evolucionat a *-er* (àton) o *-re* en català i en portuguès ha donat lloc a *-ir*. Per exemple, el verb llatí *concludere* ha evolucionat a *concloure* en català i *concluir* en portuguès.

D'altra banda, els verbs de la TAULA 12 en llatí acabaven en *-īre*. Aquesta terminació ha donat lloc a *-ir* en català. Això no obstant, en portuguès –igual que en castellà– primer es va produir un canvi en la conjugació i va donar lloc a la forma *-iscēre*, que va acabar evolucionant a *-ecer*. A tall d'exemple, el verb llatí *stabilire* ha evolucionat a *establir* en català, mentre que en portuguès primer es va canviar de conjugació (*stabiliscere*) i va acabar donant lloc a *estabelecer*.

Predicció d'errors

Veient que hi ha uns verbs determinats que tenen una conjugació diferent en català i en portuguès, podem esperar que el lusòfon canviï la conjugació dels verbs. Aquest canvi pot influir no només en l'infinitiu, sinó també en algunes formes com ara en el gerundi, el participi, el present d'indicatiu, el futur i el condicional. En aquestes formes, allò que varia és la vocal temàtica, que és el que caracteritza cada conjugació.

Per exemple, amb el verb *permettre*, de la segona conjugació, podem esperar que el parlant de portuguès canviï a la tercera conjugació per la influència de la seua llengua, atès que en portuguès és *permitir*, de la tercera conjugació. Per tant, podem esperar que utilitzi formes com **permetint* o **permitint* (depenent de si creu que l'infinitiu és **permetir* o **permitir*).

D'altra banda, amb el verb *adormir*, de la tercera conjugació, podem esperar que el lusòfon conjugui aquest verb com un de la segona perquè en la seua llengua és *adormecer*. Així, doncs, podem esperar que emprï formes com ara **adormeré* o **adormeceré* (segons si creu que l'infinitiu és **adormer* o **adormecer*).

Per tant, a partir dels exemples que hem vist, podem esperar que el lusòfon produeixi les oracions següents:

(30) *Nosaltres, com a grup d'experts, *concluim* que l'informe és vàlid.

(31) *Ens *ofereran* ajuda quan en necessitem?

En l'exemple (30) observem que l'aprenent ha emprat la forma *concluim* a partir d'un suposat infinitiu **concluir* atès que apareix la vocal temàtica *i*, la qual cosa ens indica que és de la tercera conjugació. Tal com hem explicat amb el verb *permettre*,

el lusòfon pensa que aquest verb és de la tercera conjugació per la influència de la seua llengua materna, la forma del qual és *concluir*. Per tant, ha canviat de la segona conjugació a la tercera.

L'exemple (31) mostra que ha utilitzat la forma **ofereran* a partir d'un suposat infinitiu **oferer* perquè la *e* és la vocal temàtica, cosa que ens indica que és de la segona conjugació. De la mateixa manera que passava amb el verb *adormir*, l'aprenent de català usa la segona conjugació en lloc de la tercera perquè en portuguès el verb és *oferecer*, de la segona.

4.1.9. Els verbs reflexius

Els verbs reflexius, tant en català com en PB, són verbs que van acompanyats del pronom reflexiu feble, els quals tenen “com a antecedent el subjecte de l'oració en què apareixen” (Institut d'Estudis Catalans, 2018, §13.7.3). A la Taula 13 podem observar la comparació entre els pronoms reflexius en català i en portuguès.

Taula 13 Els pronoms reflexius

Català	PB
em	me
et	te
es	se
ens	nos
us	vos
es	se

Al punt 4.1.1. (la persona i el nombre) hem comentat que en PB la segona persona del singular *tu* havia caigut en desús i, en lloc seu, s'usa el pronom *você*. Tanmateix, tal com remarca Gontijo (2017, p. 227), el pronom de segona persona *te* “és utilitzat per a la tercera persona *você*” en la llengua parlada. Per exemple, ho il·lustra amb el cas següent:

(32) Eu **te** telefonei, mas **você** nunca atendeu.

(“Et vaig trucar però no em contestaves mai.”)

A (32) podem observar que es barreja el pronom *te* amb *você*, encara que *te* sigui de segona persona i *você* de tercera.

Els verbs reflexius són molt més habituals en català. Per exemple, en català *alçar-se* i *dutxar-se* són pronominals, mentre que en PB *acordar* i *tomar banho* no ho són. Podem observar la diferència als exemples:

En català:

(33) La Jordina *s'alça* d'hora cada dia per anar a treballar.

En portuguès:

(34) A Jordina *acorda* cedo cada dia para ir trabalhar.

A més, en català hi ha una sèrie de verbs que admeten l'ús pronominal, és a dir, que poden anar amb el pronom reflexiu o sense. Alguns exemples d'aquest tipus de verbs són *beure's* i *menjar*. En canvi, en PB el pronom reflexiu no és possible. Percebem aquesta diferència als exemples:

En català:

(35) Els convidats *s'han menjat* els aperitius. (o *han menjat*)

En portuguès:

(36) Os convidados *comeram* os aperitivos.

Finalment, en PBC es tendeix a suprimir el pronom reflexiu. Duarte (2005, p. 31) posa com a exemples de verbs en què es despronominalitza en la llengua parlada *casar-se*, *sentar-se* (*asseure's*), *levantar-se* (*alçar-se*), *cansar-se* o *chamar-se* (*dir-se*).

En català:

(37) Els oncles es van casar el 2004.

En portuguès:

(38) Os tios *se casaram* em 2004. (estàndard)

(39) Os tios *casaram* em 2004. (col·loquial)

Predicció d'errors

Com que en portuguès hi ha menys nombre de verbs pronominals que en català, podem esperar que el lusòfon tendeixi a despronominalitzar verbs en català que de fet són pronominals. Per exemple:

(40)*En acabar d'entrenar, l'Alba *dutxa* al gimnàs.

(41)**Cansem* de seguida perquè no hi estem acostumats.

(42)*L'avi Jaume té problemes per *açar* del llit.

En l'exemple (40), esperem que l'alumne ometi el pronom reflexiu perquè en PB el verb no és reflexiu (*tomar banho*). En el cas de (41) també ha omès el pronom reflexiu, no perquè en portuguès no sigui reflexiu, sinó perquè en PBC es tendeix a eliminar el pronom. Finalment, el cas de (42) ha suprimit el pronom reflexiu per dos motius: o bé perquè copia l'estructura del verb *acordar* –no és reflexiu en portuguès– o bé perquè agafa la forma col·loquial del verb *levantar-se*. Recordem que aquest verb en la llengua parlada no sol ser pronominal i, per això, omet el pronom. Tant *acordar* com *levantar-se* tenen el significat de *açar-se*, *aixecar-se*.

4.2. Sintaxi

La sintaxi és la part de la gramàtica que estudia les relacions de les paraules dins una oració i les funcions que exerceixen.

En general la sintaxi del PB i del català és la mateixa perquè provenen d'una mateixa llengua comuna, el llatí vulgar. Tot i això, existeixen certes diferències en la sintaxi del verb, encara que són força poques. En aquest apartat ens centrarem en dos aspectes sintàctics, les perífrasis i les oracions existencials, que són segurament els més importants i els que tenen més ús.

4.2.1. Les perífrasis

Una perífrasi verbal és una “construcció integrada bàsicament per un verb auxiliar seguit d'una forma no personal, que expressa valors aspectuals o modals que no figuren en el paradigma de la conjugació del verb” (IEC, 1997). Per exemple, la construcció *estar* seguida de gerundi és una perífrasi que indica que una acció està en procés.

En català, tenim diferents perífrasis verbals:

- Perífrasis verbals d'infinitiu: d'obligació, de probabilitat, d'imminència, de possibilitat, d'intencionalitat, de reiteració, incoatives, ponderatives i d'anterioritat.
- Perífrasis verbals de gerundi: duratives i continuatives.
- Perífrasis de participi: de conseqüència i resolutives.

D'aquestes perífrasis, ens centrarem únicament en les de probabilitat i les d'obligació, que són les que podrien presentar problemes.

Perífrasis de probabilitat

Per expressar probabilitat, en català hi ha la perífrasi *deure* + infinitiu i en PB l'equivalent *dever* + infinitiu. Als exemples (43) i (44) podem veure l'ús d'aquesta perífrasi amb sentit de probabilitat:

En català:

(43) L'alumne no *deu* haver estudiat perquè no ha aprovat.

En portuguès:

(44) O aluno não *deve* ter estudado porque não passou.

Perífrasis d'obligació

En català la perífrasi *haver de* + infinitiu expressa obligació. En canvi, en PB hi ha diferents perífrasis: *haver de* + infinitiu, *ter de* + infinitiu i *dever* + infinitiu. Els exemples mostren l'ús d'aquesta perífrasi:

En català:

(45) *Heu de* presentar la sol·licitud abans del 4 d'abril.

En portuguès:

(46) Vocês *hão de* apresentar a solicitação antes do 4 de abril.

(47) Você *têm de* apresentar a solicitação antes do 4 de abril.

(48) *Vocêm devem* apresentar a solicitação antes do 4 de abril.

A més de *haver de*, en català també existeix el verb *caldre*, que és un verb –i no una perífrasi– que indica obligació.

Predicció d'errors

El portuguès disposa d'un nombre més gran de perífrasis d'obligació que en català i la perífrasi *dever* té dos significats –probabilitat i obligació– mentre que en català *deure* només en té un –probabilitat. Això ens fa pensar que el lusòfon podria calcar estructures pròpies del portuguès al català, on no existeixen. Per tant, podem esperar que digui oracions agramaticals com les següents:

- Selecció del verb *deure* amb sentit d'obligació:

(49) **Deveu* girar a la dreta perquè està prohibit anar a l'esquerra.

(50) *Abans d'anar-se'n, els nens *deuen* fer el lliit.

- Selecció del verb **tenir que*.

(51) *El treballador desconeixia que *tenia que* quedar-se fins a les 20 del vespre.

(52) El professorat *té que* quedar-se per a la reunió de pares.

Als exemples (49) i (50), l'alumne lusòfon ha atorgat un significat al verb *deure* que en català no té. Recordem que *deure* en català només té el significat de probabilitat i el parlant brasiler ha emprat la perífrasi amb valor d'obligació, com succeeix en portuguès. D'altra banda, a (51) i (52) utilitza la perífrasi **tenir que*, la qual no existeix en català. L'aprenent ha utilitzat la mateixa perífrasi que en portuguès *ter que*. En qualsevol dels exemples (49-52) la solució seria utilitzar la perífrasi d'obligació *haver de*.

4.2.2. Les oracions existencials

Les oracions existencials en català es formen amb el verb *haver-hi* i en PB, amb el verb *ter* o *haver*. El verb *existir* també és existencial, però l'ús en les dues llengües

és molt semblant i no causa problemes. Per això, ens centrarem bàsicament en els verbs *ter*, *haver* i *haver-hi*.

Els verbs existencials es caracteritzen perquè són impersonals i només “es conjuguen en la tercera persona del singular i en infinitiu, gerundi i participi” (Institut d’Estudis Catalans, 2018, §5.6). Tanmateix, en certs dialectes del català es pot conjuguar en la tercera persona del plural concordant amb l’argument en registres informals. En portuguès, però, la concordança en nombre no és possible.

Cal remarcar que el verb existencial *haver-hi* en català és pronominal i sempre apareix acompanyat del pronom *hi*. En portuguès el verb no és pronominal, donat que el pronom *hi* no existeix en aquesta llengua.

En portuguès existeixen dos verbs per expressar una oració existencial: *ter* i *haver*. Tanmateix, el verb *haver* és el verb existencial canònic en PE i el verb *ter* és el verb canònic en PB. Això no vol dir, però, que en PB no existeixi, sinó que té un ús més aviat reduït. En la llengua parlada *ter* és el verb predominant (Ornelas de Avelar, 2015). En els exemples següents podem veure com es formen les oracions existencials:

En català:

(53) Actualment *hi ha* uns quaranta ossos al Pirineu.

(54) Actualment *hi han* uns quaranta ossos al Pirineu. (inform.)

En portuguès:

(55) Atualmente *tem* uns quarenta ursos no Pirineu.

(56) Atualmente *há* uns quarenta ursos no Pirineu.

Predicció d’errors

A l’hora de produir oracions existencials en català, esperem que l’alumne lusòfon utilitzi tant el verb *ter* com el verb *haver*. Encara que el verb *ter* en portuguès tingui un major ús que el verb *haver*, aquest darrer verb no els resulta desconegut

i, per tant, també podem esperar que utilitzi correctament la forma del verb *haver-hi*.

- Selecció del verb *tenir* per a oracions existencials:

(57)*En aquesta classe *té* vint-i-cinc estudiants.

(58)*Durant la dictadura *tenia* censura.

- Omissió del pronom *hi* en les oracions existencials:

(59)**Ha hagut* un accident a l'AP-2.

(60)*Al mig de la plaça del Mercadal *ha* una font.

Analitzant els exemples, observem que (57) i (58) mostren que l'alumne lusòfon selecciona el verb *tenir* per a les oracions existencials, cosa que és agramatical en català. Tal com hem explicat, el verb més emprat en aquest tipus d'oracions en PB és *ter* ("tenir") i això ha influït en expressar-se en català.

A més, en els exemples (59) i (60) l'aprenent ha omès el pronom *hi*. En català, el verb existencial és *haver-hi* i sempre ha d'anar acompanyat del pronom. En portuguès, a causa de la inexistència d'aquest, l'ha omès.

4.3. Semàntica

La semàntica és la part de la gramàtica que estudia el significat de la paraula. Aquesta branca de la lingüística analitza la transmissió i els components del significat i determina les relacions entre les paraules.

En aquest apartat ens centrarem en dues parelles de paraules que tenen uns significats lleugerament diferents entre el català i el portuguès, però que poden fer canviar el missatge que es vol transmetre o poden causar confusió en el receptor. A més, aquestes paraules tenen un ús bastant freqüent en totes dues llengües.

Les parelles de mots que hem triat són: *anar/venir* i *ser/estar*.

4.3.1. *Anar* o *venir*

Anar i *venir* –en portuguès, *ir* i *vir*– són dos verbs que indiquen un desplaçament, "moure's passant d'un punt a l'altre en una direcció" (IEC, 1997). Aquests verbs són

díctics perquè “el punt de referència s'emmarca en el moment de l'enunciació” (Dot Marcé, 2013, p. 5), és a dir, segons el context adquireixen una referència diferent.

En català, el verb *anar* indica un moviment en una direcció determinada o indeterminada, mentre que *venir* indica direcció cap a l'emissor o cap al receptor. En portuguès, el verb *ir* té el mateix significat que *anar* en català, però *vir* només indica direcció cap a l'emissor, mai cap al receptor.

En els exemples següents podem veure els usos de *anar/ir* i *venir/vir* en totes dues llengües:

En català:

(61) Demà <i>aniré</i> a l'hospital perquè estic malalt.	[anar]
(62) Els pares <i>van</i> a l'escola perquè hi ha reunió.	[anar]
(63) Necessites ajuda? <i>Vinc?</i>	[venir]
(64) [Truquen a la porta de casa.] Ja <i>vind</i> !	[venir]
(65) <i>Vinc</i> de ca la Maite.	[venir]
(66) <i>Venim</i> del riu; hem pescat 10 peixos.	[venir]

En portuguès:

(67) Amanhã <i>irei</i> ao hospital porque estou doente.	[anar]
(68) Os pais <i>vão</i> à escola porque tem reunião.	[anar]
(69) Você precisa de ajuda? <i>Vou</i> para lá?	[anar]
(70) [Batem na porta de casa] Já <i>vou!</i>	[anar]
(71) Eu <i>venho</i> da casa da Maite.	[venir]
(72) <i>Vimos</i> do rio: pescamos 10 peixes.	[venir]

Com veiem a les oracions (61)-(72), hi ha quatre parelles d'exemples que coincideixen de verb i dos que divergeixen.

A les oracions (61)-(62) i (67)-(68) el verb indica el desplaçament a un lloc determinat, com són l'hospital o l'escola. Totes dues llengües utilitzen el verb *anar*.

A les oracions (65)-(66) i (71)-(72) el verb indica la procedència d'un lloc fins al lloc actual. A (65) i (71) l'emissor indica al receptor que ve de ca la Maite i actualment tant emissor com receptor són al mateix lloc. A (66) i (72) l'emissor indica que era al riu i en aquest moment també comparteixen ubicació.

A les oracions (63)-(64) i (69)-(70) l'emissor i el receptor són en dos punts diferents. L'emissor indica moviment cap al receptor. En català utilitzem el verb *venir* perquè prenem com a referència el receptor. En canvi, en portuguès fem el verb *anar* perquè *venir* només és usat quan el moviment va dirigit a l'emissor.

Predicció d'errors

La principal diferència entre *anar* i *venir* és en contextos en què l'emissor indica moviment cap al receptor, que, recordem, en català fem *venir* i en PB fem *anar*. Per tant, podem esperar que l'alumne lusòfon usi el verb *anar* en aquests casos:

(73) #No us preocupeu, que ja estic *anant* cap a casa.

[l'emissor està anant cap a la casa on hi ha el receptor]

(74) #Demà t'*aniré* a veure a l'hospital.

Tant a (73) com a (74) l'emissor ha emprat el verb *anar* per indicar que es dirigeix on hi ha el receptor. En PB també s'utilitza *anar (ir)* en aquests casos, però en català no és adequat. En aquesta situació, un catalanoparlant diria *venir* perquè hi ha un moviment cap al receptor.

4.3.2. Ser o estar

Com a regla general en català i en portuguès, *ser* s'utilitza per a situacions permanents i *estar* per a condicions transitòries. Ara bé, els matisos de què és permanent i què és transitori són diferents.

Utilitzem *ser* tant en català com en PB si fa referència a característiques permanents (75) i (78), a propietats inherents (76) i (79) i a localitzacions temporals (77) i (80).

En català:

(75) L'església *és* alta.

(76) L'Eulàlia *és* prima.

(77) Avui *és* Nadal.

En portuguès:

(78) A igreja *é* alta.

(79) A Eulàlia *é* magra.

(80) Hoje *é* Natal.

Utilitzem *estar* tant en català com en PB si fa referència a un estat (81) i (86), a un lloc durant un període de temps específic (82) i (87), al lloc de residència o de feina –en català pot ser pronominal, *estar-se*– (83) i (88), a un lloc figurat (84) i (89) i si són sintagmes preposicionals que expressen un estat o situació (85) i (90)

En català:

(81) L'Eulàlia *està* prima.

(82) La Mercè *va estar* a l'oficina durant vuit hores.

(83) El Francesc ara *està* al carrer del Rosselló.

(84) La solució *està* a les teues mans.

(85) El llibre ja *està* a la venda.

En portuguès:

(86) A Eulàlia *está* magra.

(87) A Mercè *esteve* no escritório durante oito hores.

(88) O Francesc agora *está* na rua Rosselló.

(89) A solução *está* nas suas mãos.

(90) O livro já *está* à venda.

Tot i això, hi ha certs casos en què l'ús de *ser* i *estar* és diferent en català i en PB:

- Quan són característiques transitòries, en català utilitzem *estar* amb subjectes animats (91) i *estar* o *ser* amb subjectes inanimats (92). En portuguès, en canvi, usem sempre *estar* (93)-(94).

En català:

(91) Després de la maratón, els corredors *estaven* cansats.

(92) A l'hivern els carrers de Salou *estan/són* buits.

En portuguès:

(93) Depois da maratona, os corredores *estavam* cansados.

(94) No inverno as ruas de Salou *estão* vazias.

- Per expressar l'estat civil en PB usem *ser* (98) i per indicar viu o mort (99)-(100) usem *estar*. En canvi, en català podem utilitzar tant *ser* o *estar* per als dos casos (95)-(97).

En català:

(95) El Jan *és/està* divorciat; es va separar fa cinc anys.

(96) El seu gos encara *és/està* viu; té divuit anys!

(97) El rei Eduard ha heretat la corona perquè la reina Isabel *és/està* morta.

En portuguès:

(98) O Jan *é* divorciado; ele se separou há cinco anos.

(99) Seu cachorro ainda *está* vivo; ele tem dezoito anos!

(100) O príncipe Eduardo herdou a coroa porque a rainha Isabel *está* morta.

- Per expressar la ubicació –amb una durada sense especificar–, usem *ser* en català (101)-(103). En PB, en canvi, hi ha diversos factors que condicionen quan utilitzem *ser* i quan *estar*. Cláudia de Lemos (De Lemos, 1987) afirma que, quan es tracta de subjectes amovibles –com ara edificis o poblacions–, emprem *ser* (104) i, quan es tracta de subjectes movibles –com ara persones–, emprem *estar* (105). Tot i això, si l'oració està condicionada per elements dítics, podem utilitzar tant *ser* com *estar* (106), independentment de si són subjectes movibles o amovibles.

En català:

(101) Casa meva *és* a Palma.

(102) La Pili *és* al supermercat comprant carn.

(103) Ja gairebé arribem: l'hotel és a cinquanta metres.

En portuguès:

(104) Minha casa *é* em Palma.

(105) A Pili *está* no supermercado comprando carne.

(106) Estamos chegando: o hotel *está/é* a cinquanta metros.

Predicció d'errors

Hem observat que hi ha més similituds que diferències en els usos dels verbs *ser* i *estar* en català i en portuguès. Malgrat això, en portuguès el verb *estar* té un ús més extens que en català, ja que en alguns casos correspon a *ser* i en d'altres correspon a *estar*.

A l'apartat en què hem detectat divergències en l'ús, podríem dir que l'alumne lusòfon només tindria problemes per expressar la ubicació. En el cas d'expressar l'estat civil, viu/mort o qualitats transitòries, com que el català accepta els dos verbs, no hauria de suposar un problema. Ara bé, per expressar una ubicació –sense una durada determinada– en català només és correcte *ser*, mentre que en PB depèn del subjecte –si és movable o amovable– i dels elements dítctics. Per tant, podem esperar que l'alumne utilitzi el verb *estar* per indicar una ubicació:

(107) *El seu gos *está* a casa de la veïna perquè han anat de viatge.

(108) *La comissaria *está* en aquest barri.

Tant a (107) com a (108) l'alumne ha usat el verb *estar*, vist que en PB utilitzaria el verb *estar* en aquest context. A (107) tenim un subjecte animat –el seu gos– i indica una ubicació –casa de la veïna. D'altra banda, a (108) hi ha un element dítctic, com és “aquest barri”. En català, però, usem el verb *ser* en qualsevol cas perquè es tracta d'una ubicació.

5. Conclusió

Després d'haver comparat les gramàtiques del portuguès –en la varietat brasilera– i la catalana, hem llistat més de 100 exemples que podríem esperar d'un alumne lusòfon que està aprenent català com a L2. A més, ens hem ajudat de quadres per il·lustrar millor la diferència. Tot i això, només és una petita part de totes les diferències entre les dues llengües, donat que només ens hem centrat en el verb, analitzant-ne la morfologia, la sintaxi i la semàntica.

Tal com suposàvem, malgrat l'elevat nombre d'exemples, els errors que podem esperar són pocs en comparació amb una anàlisi contrastiva entre el català i una llengua no romànica degut a la proximitat lingüística. Per aquest motiu, podem afirmar que aprendre català és més fàcil d'adquirir per a un lusòfon que no pas per a un germanoparlant o un rusòfon.

Com hem observat al llarg del treball, els matisos poden ser subtils, però també poden complicar la comprensió del missatge o, fins i tot, canviar-ne el significat. Per exemple, dir *serven* en lloc de *serveixen* pot provocar que el receptor no entengui quin verb està emprant o dir *vaig cantar* en lloc de *cantaré* pot canviar totalment el significat de l'oració, donant un sentit oposat a la intenció de l'emissor.

Conèixer la llengua del nostre alumne, com dèiem, és important per entendre els seus errors. Si, per exemple, detectem que l'alumne utilitza el passat perifràstic en lloc del futur simple, serà més fàcil ajudar-lo si entenem el motiu pel qual ha comès l'error. D'aquesta manera, ens podem “posar a la pell” del lusòfon i entendre la seua intenció. En canvi, si simplement corregim l'error sense saber per què, l'alumne tindrà més dificultats per adquirir el concepte.

Tal com explicàvem al principi, la finalitat del nostre treball era recollir i explicar estructures que podrien donar lloc a confusions a l'hora d'aprendre el català com a L2. Creiem que l'objectiu de la recerca està assolit pel que fa al verb. Tanmateix, atès que és una investigació de caire comparativista i especulatiu, el pas següent seria dur a terme un estudi experimental per analitzar si realment els aprenents lusòfons cometien els errors que hem explicat a l'hora d'adquirir el català com a L2. Per això, caldria investigar-ho per corroborar o desmentir els errors que hem predit.

6. Índex de taules

Taula 1 Els pronoms personals en català.....	11
Taula 2 Els pronoms personals en portuguès.....	11
Taula 3 Morfemes de persona i de nombre del present d'indicatiu.....	12
Taula 4 El present d'indicatiu.....	13
Taula 5 El passat.....	17
Taula 6 La perfrasi d'imminència en portuguès.....	17
Taula 7 El present d'indicatiu de la tercera conjugació.....	19
Taula 8 El futur de subjuntiu i l'infinitiu en portuguès.....	20
Taula 9 Els morfemes del participi.....	22
Taula 10 Els participis irregulars del català.....	23
Taula 11 Verbs de la 2a conj. en català i de la 3a en PB.....	26
Taula 12 Verbs de la 3a conj. en català i de la 2a en PB.....	26
Taula 13 Els pronoms reflexius.....	28

7. Índex de sigles i abreviatures

conj.	conjugació
form.	formal
ind.	indicatiu
inform.	informal
PB	portuguès brasiler
PBC	portuguès brasiler col·loquial
PBE	portuguès brasiler estàndard
PE	portuguès europeu
pers.	persona
pl.	plural
pres.	present
sing.	singular

8. Referències bibliogràfiques

- Alonso, A. (1951). *Estudios lingüísticos. Temas españoles*. Madrid: Gredos.
- Badia Pujol, J. (1 / 6 / 2018). Una llengua eixorca? *L'Unilateral*. Recollit de Una llengua eixorca?: <http://unilateral.cat/2018/06/01/una-llengua-eixorca-sobre-la-irlanditzacio-del-catala-3/>
- Bechara, E. (2009). *Moderna Gramática Portuguesa* (37a ed.). Rio de Janeiro: Nova Fronteira i Lucerna.
- Cipro Neto, P., & Infante, U. (1998). *Gramática da Língua Portuguesa*. São Paulo: Scipione.
- De Andrés Díaz, R. (2013). *Gramática comparada de las lenguas ibéricas*. Gijón: Trea.
- De Lemos, C. (1987). *Ser and Estar in Brazilian Portuguese: with particular reference to child language acquisition*. Tübingen: Gunter Narr Verlag Tübingen.
- Dot Marcé, S. (06 / 2013). *Els verbs de manera de moviment en anglès i en català: un estudi contrastiu*. Recollit de https://repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/21812/TFG_Dot%20Sergi.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Duarte, C. A. (2005). *Diferencias de usos gramaticales entre español / portugués* (2a ed.). Madrid: Edinumen.
- Eberhard, D., Simons, G., & Fennig, C. (2019). *Ethnologue: Languages of the World*. Recollit de www.ethnologue.com
- Ethnologue. (2018). "Portuguese". Consultat el 25 / 1 / 2019, a <https://www.ethnologue.com/language/por>
- Fries, C. (1945). *Teaching and learning English as a Second Language*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Gontijo, V. (2017). *Colloquial Portuguese of Brazil* (3a ed.). Londres: Routledge.
- IEC. (1997). *Diccionari de la llengua catalana* (2a ed.). Barcelona; Palma; València: Edicions 62; Moll; Enciclopèdia Catalana; Abadia de Montserrat.
- IEC. (2018). *Gramàtica essencial de la llengua catalana*. Recollit de <http://geiec.iec.cat>
- Institut d'Estadística de Catalunya. (2017). *Idescat*. Consultat el 17 / 4 / 2019, a <https://www.idescat.cat/>
- Montserrat i Buendia, S. (2005). Entre la dixi i la definitiud: els verbs de moviment resultatiu en català. *Caplletra*(39), p. 61-83.
- Ornelas de Avelar, J. (2015). *Orações possessivas e existenciais com "ter", "haver" e "estar" na história do português brasileiro*. Consultat el 5 / 6 / 2019, a https://www.academia.edu/15827812/Draft_Ora%C3%A7%C3%B5es_possessivas_e_existenciais_com_TER_HAVER_e_ESTAR_na_hist%C3%B3ria_do_Portugu%C3%AAs_Brasileiro

Santos Gargallo, I. (1993). *Análisis contrastivo, análisis de errores e interlengua en el marco de la lingüística contrastiva*. Madrid: Síntesis.

Translations, B. (2017). *Portuguese language*. Consultat el 25 / 1 / 2019, a <http://brunostein.com/portuguese-language/>

